

egységről és a tőkejavak szabad áramlásáról van szó mindenekeelőtt, és a gazdasági érdekeket politikai, katonai, hatalmi eszközökkel érvényesítő mechanizmusok esetleges leépítéséről. Úgy van, ahogy Miklós mondta, s amint a francia és újabban már a holland kultúrpolitika is mutatja, hogy meg kell erősíteni a nemzeti kulturális sajátosságokat. Noha utóbbiak éllavasai voltak a nemzeti önazonosság föladásának. Úgy készülünk az európai egységre, hogy az önazonosságunkat közben megerősítjük. Folytatnám az evidenciákkal.

A történelem mint tantárgy egy a többi közül, még azt sem mondom, hogy primus inter pares, ezt a matematikusok, magyarosok, nyelvészek szeretik mondani. Nem. Egy az iskolai tantárgyak közül, de mint diszciplína, mint rendező elv, nem is annyira mint tudomány, hanem mint elv: generális. Mindaz a tapasztalat, mindaz az érték, amit az emberiség fölhalmozott, és mindaz a nem gazdasági természetű, ha úgy tetszik morális meghatározottság, amelyet magáénak vall az emberiség, csak a történetiség elve alapján áll össze rendszerré. Ebből persze nem következik az, hogy a történelem óraszámát kétszeresére kell emelni, de következik – ami egyébként kívül esik a mi hatáskörünkön –, hogy a történetiséget a többi tantárgyon belül is talán a jelenleginél erősebben kellene érvényesíteni. Vannak ilyen törekvések, például tudom, hogy érvényesül ez a szemlélet a kémia és a fizika tanításában, létezik kémiatörténet, ismertetik a klasszikus kísérleteket. Tehát a történetiség elvét valamilyen módon érvényesíteni kell a legkülönbözőbb tantárgyakban, könnyebben is elsajátítható, és elvezet a jelenhez.

A gyermek, a serdülő és az ifjú gyorsított módon, szükségszerűen végigjárja azt az utat, amelyet az emberiség végigjárt, és ebben a pedagógus vezeti őt. Természetes, hogy a gyermek először a családjában, a családi viszonyokban, majd az udvaron, aztán az utcán tájékozódik, ismerkedik a lakóhelyi közösséggel, a nemzeti közösséggel, és aztán megtanulja, hogy van emberiség. De miközben mint humánus lény, az egész emberiség sorsát a szívemen viselem, tudatában kell lennem annak, hogy csak itt, a hazámban tudok tenni valamit az egész emberiségért. Tehát az emberiséghez való tartozásomnak a legszélesebb kerete, amelyet még tartalommal kitölthetek és átélhetek, az a nemzet. Nem igaz, hogy a nemzet mint közösség meg fog szűnni. Lehet, hogy átalakul, de hogy egy adott tér és egy adott kultúra kereteit kitöltő nemzet tagjaként kapcsolódhat minden egyes ember az emberiséghez mint egészhez, az nem fog megváltozni. A nemzeti kohéziót kell erősíteni a rendelkezésünkre álló pedagógiai eszközökkel. Az ennek ellentmondó tendenciák, a homogenizálódás, a globalizáció egy jól kitapintható jelenségkörnek, egy általános válságnak az elemei.

És még egyről szólnék: az iskolának természetesen feladata az, hogy egy csomó hasznos, azonnal hasznosítható ismeretet, tudást adjon, ami a téjkozódást, a megélhetést, a materiális létet segíti, de nem csak azt. Úgy gondolom, nem szabad, hogy az iskola, vagy bármilyen médium azt közvetítse, hogy az emberi élet minősége attól függ, hogy az ember gazdasági pozíciója milyen, hogy milyen a fogyasztási képessége. Fontos persze, hogy meg tud élni. Az emberi méltóság elvész, ha nyomorogsz, megalázó, ha fázol, mert nem tudsz fűteni, vagy ha rossz a cipőd, de az emberi élet minősége nem csak az anyagi javakon múlik. A történelem egyike azoknak a tantárgyaknak, amelyek egyszerre adhat olyan ismereteket, amelyek jó állampolgárrá, akár jó érdekérvényesítővé is tehetnek, de ugyanakkor olyan „luxusismereteket” is kell adnia, amelyek az élet minőségéhez szükségesek. Vörösmartyt tehát nem lehet kihagyni. Az iskolának az a feladata, hogy a társadalom rajta keresztül szervezeten segítse az egyént abban, hogy ne magának